

Coperta de I. Oprișan

Coperta I:

Spiritul Soarelui călare pe un leu – regele animalelor – alcătuit din diverse forme umane. Miniatură indiană din secolele XVII-XVIII. Apud Sergius Golovin, *Die grossen mythen der Menschheit*, 1998.

Coperta IV:

Pereche divină Vishnu și Lakshmi zburând pe vulturul ceres Garuda în spațiu și timp. Victoria and Albert Museum, Londra.

Clapa I:

Th. Simenschy, traducătorul *Panciatantrei*.

Clapa IV:

Shiva – cea de a treia divinitate componentă a trinității centrale mitologice indiene, alături de Brahma și Vishnu. Ilustrație, cel mai târziu din sec.XVII

Adresăm cele mai vii mulțumiri deținătorilor acestor prețioase mărturii ale trecutului umanității pentru reproducerea în modesta noastră ediție.

Editura Saeculum I.O.

ISBN 978-973-642-435-9

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii Saeculum I.O.

PANCIATANTRA

CELE CINCI CĂRȚI ALE ÎNȚELEPCIUNII

Traducere din limba sanscrită,
introducere și cuvânt înainte de

TH. SIMENSCHY

Editura SAECULUM I.O.

București – 2019

Respețind aceste, brahmanul se duse în drumul lui. De aceea eu spun::

Chiar și un om de nimic e bun ca tovarăș de drum, căci asigură liniștea. Un rac a scăpat viața aceluia pe care-l însoțea. (106)

După aceea cel ce dobândise aurul își luă rămas bun de la cel cu roata, în felul brahmanilor, și plecă spre casă.

Și aici se isprăvește această a cincea carte, numită *Fapta nechibzuită*,

Așa se sfârșește cartea aceasta despre purtare, numită *Panciatantra*.

Tabla de materii

<i>Introducere</i>	5
<i>Cuvânt înainte</i>	13

Panciatantra (Cele jcinci cărți ale înțelepciunii)

Poveste introductivă	17
----------------------------	----

Cartea întâi. Dezbinarea prietenilor	21
1. Maimuța și pana de lemn	28
2. Șacalul și toba	40
3. Mândria pedepsită	46
4. Călugărul și hoțul	53
5. Țesătorul și fata regelui	65
6. Cioara și șarpele	72
7. Bâtlanul și racul	73
8. Leul și iepurele	77
9. Păduchele și puricele	85
10. Șacalul albastru	87
11. Leul, pantera, corbul, șacalul și cămila	93
12. Pescărușul și marea	100
13. Gâștele sălbatice și broasca țestoasă	102
14. Cei trei pești	104
15. Vrabia, elefantul, ciocănitoarea, musca și broasca	107
16. Leul, șacalul, lupul și cămila	115
17. Maimuțele și Cioc-de-Ac	122
18. Maimuța și vrabia	124
19. Cuget-Drept și Cuget-Strâmb	126

Respe

20. Bătanul și ihneumonul	130
21. Cântarul mâncat de șoareci	132
22. Regele și maimuța. Devotamentul hoțului	135

Cartea a doua. Dobândirea prietenilor 139

1. Pățaniile lui Aurică	154
2. Sesam cojit pe sesam necojit	157
3. Șacalul lacom	159
4. Cartea de preț	166
5. Somilaka cel sărac	172
6. Așteptare zadarnică	176

Cartea a treia. Povestea corbilor și a bufnițelor 189

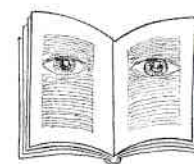
1. Iepurele și elefantul	204
2. Potârnichea, iepurele și motanul	208
3. Brahmanul păcălit	213
4. Șacalul și peștera cu grai	225

Cartea a patra. Pierderea agonisitei 231

1. Broasca și șarpele	238
2. Măgarul fără inimă și fără urechi	244
3. Falsul erou	248
4. Puiul de șacal și puii de lei	250
5. Măgarul în piele de tigru	253
6. Cei trei gineri	254
7. Soțul păcălit	255
8. Fata de șoarec	258
9. Cei trei pustnici	260
10. Soțul bătrân, nevasta tânără și hoțul	265
11. Femeia necredincioasă și hoțul	268
12. Maimuța și vrabia	271
13. Femeia brahmanului și ologul	273
14. Leul și cămila	276
15. Șiretenia șacalului	278
16. Câinele în țara străină	281

Cartea a cincea. Fapta nechibzuită 283

1. Bărbierul și călugării	286
2. Ihneumonul și șarpele	291
3. Cei patru brahmani	293
4. Învățătura fără minte și minte fără învățătura	298
5. Prostia celor patru brahmani învățați	300
6. Minte-Însutită, Minte-Înmiită și Minte-Simplă	303
7. Măgarul cântăreț	306
8. Țesătorul cu doua capete	309
9. Socoteala greșită	313
10. Răzbunarea maimuței	315
11. Dracul, hoțul și maimuța	321
12. Prințesa cu trei sâni	324
13. Întrebarea mântuitoare	325
14. Dezbinarea fatală	329
15. Brahmanul, racul și șarpele	331

POVESTE INTRODUCȚIVĂ

Om!¹ închinare slăvitei Śārādā și lui Gaṇapati, învățătorilor închinare! Închinare lui Mamu, lui Bṛhaspati, lui Vyāsa, lui Vālmīki și celorlalți! Marilor poeți închinare!²

Cunoscând chintesența tuturor cărților despre purtare din lumea aceasta, Viṣṇuśarman a alcătuit această operă foarte plăcută, în cinci cărți. (1)

Se spune că era odată în Țara dinspre miază-zi un oraș cu numele Mahilāropya. Acolo trăia un rege pe care-l chema Amaraśakti³, un pom al dorințelor⁴ pentru mulțimea tuturor celor nevoiași, cu picioarele acoperite de snopii de raze (care fășneau) din coroanele regilor⁵ celor mai de seamă și trecut pe celălalt țarm al tuturor științelor⁶.

1. *Om* este o silabă sacră, care se rostea înaintea numelui divinității invocate.
2. Śārādā este numele zeiței elocvenței, care se mai chema și *Sarasvatī*. – Gaṇapati sau Ganeśa, fiul lui Śiva, este cel ce înlătură piedicile. De aceea, pentru a izbuti, trebuie să fie adorat înainte de a începe ceva. Manu, fiul lui Brahma, este socotit ca autorul celebrului cod de legi indian numit *Manusmṛti*. Bṛhaspati este preotul și învățătorul zeilor. Vyāsa este autorul legendar al *Vedelor* și al *Mahābhāratei*. Vālmīki este numele unui înțelept antic, care a alcătuit *Rāmāyana*. Poeți mari, ca de ex. Kālidāsa, autorul dramei *Śakuntalā*.
3. Amaraśakti: „Putere divină“.
4. *Pomul dorințelor* este un pom mitologic din cerul lui Indra, care împlinește toate dorințele.
5. Adică: „Regii cei puternici se plecau la picioarele lui“ (*Cf. cartea a treia, str[o]fa 150*).
6. Adică: „*Cunoscător desăvârșit al tuturor științelor*“ care, din cauza numărului lor imens, sunt închipuite ca un ocean.

Respect pentru oameni și cărți

Acesta însă avea trei feciori din cale afară de proști, care se numeau: Vasuśakti, Ugraśakti și Anekaśakti¹. Văzându-i fără tragere de inimă pentru învățătură, regele chemă pe sfetnicii săi și le zise:

— *Știți că acești feciori ai mei nu se dau la învățătură și-s lipsiți de judecată. De aceea, când mă uit la dânșii, împărăția mea nu-mi aduce nici o bucurie, măcar că-i mare. Cu drept cuvânt se spune:*

Mai bine să moară copilul ori să nu se nască deloc, decât să fie tâmpit; căci aceia pricinuiesc o durere de tot mică, pe când cel tâmpit amărăște o viață întreagă. (2)

Mai bine să avorteze; mai bine să nu se împreuneze la timpul potrivit; mai bine să moară copilul când vine pe lume; mai bine chiar să se nască o fată; mai bine o femeie stearpă; mai bine să renască mereu², decât un fecior fără învățătură, chiar de-i înzes-trat cu frumusețe, avere și alte însușiri. (3)

Ce folos aduce vaca ce nu fată nici nu dă lapte? Ce folos că ți s-a născut un fecior, dacă nu-i învățat și plin de dragoste? (4)

De aceea găsiți-mi un mijloc de-a le lumina mintea. Sunt aici cinci sute de învățați, care mănâncă pâinea mea. Faceți așa ca să mi se împlinescă dorința.

Atunci unul din ei grăi:

— *Măria-ta, gramatica se învață doisprezece ani de zile. După aceea vin cărțile de legi ale lui Manu și ale celorlalți; căr-țile despre purtarea omului în lume ale lui Cānakya și ale celor-lalți și cele despre dragoste ale lui Vātsyāyana³ și ale celorlalți. Astfel se cunosc în cele din urmă cărțile de legi, cele despre pur-tare. Și cele privitoare la dragoste. Atunci se luminează mintea⁴.*

1. Vasuśakti: „Bogat în putere“; Ugraśakti: „Cumplit în putere“ și Anekaśakti: „Felurit în putere“.
2. Cf. Cartea întâi, strofa 168, n. 3.
3. Vātsyāyana este autorul unei opere intitulate *Kāmasūtra - Preceptele iubirii*. Cf. *Ars amandi* a lui Ovidiu.
4. Predarea tuturor științelor se face în India oral. Școlarul învață întreaga știință cuvânt cu cuvânt, pe de rost, așa cum i-o recită învățătorul; tot astfel o transmite și el mai târziu elevilor săi.

După aceea luă cuvântul altul din mijlocul lor, cu numele Sumati¹:

— *Durata acestei vieți nu e veșnică. Gramatica trebuie mult timp ca s-o înveți. De aceea gândiți-vă la vreo carte care să cu-prindă numai o prescurtare a acelor învățături, pentru lumina-rea minții acestora. Că doar se spune:*

Gramatica, se știe, nu-i mai dai de capăt și viața-i scurtă de tot², iar piedicile multe. De aceea trebuie ales ce-i mai bun, lăsând ceea ce n-are însemnătate, așa cum aleg lebedele laptele din apă³. (5)

Este aici un brahman, cu numele Vișṇuśarman⁴, cunoscă-tor desăvârșit al tuturor învățăturilor, cu faimă mare printre toți discipolii lui. Încredințază-i acestuia pe feciorii tăi. Sunt sigur că-n scurt timp îi va face deștepti.

Auzind aceasta, regele chemă pe Vișṇuśarman și-i zise:

— *Sfinte, fă cât mai curând ca feciorii mei să n-aibă seamăn pe lume dinspre partea științei purtării. Îți voi da atunci o sută de favoruri.*

Atunci Vișṇuśarman grăi către rege:

— *Măria-ta, ascultă făgăduiala mea. Eu știința nu mi-o vând, nici chiar pentru o sută de favoruri. Dacă însă până-n șase luni nu-i voi face pe feciorii tăi să cunoască știința purtării, mă lepăd de numele meu.*

Atunci regele, împreună cu curtenii săi, auzind făgăduiala de necrezut a brahmanului, îi încredință cu mare cinste pe fe-ciorii săi; și era plin de bucurie și de uimire și fericirea sa nu cunoștea margini. Iar Vișṇuśarman îi luă la el și alcătui pentru ei cinci cărți numite: Dezbinarea prietenilor, Dobândirea prieni-

1. Cuvântul acesta înseamnă: „înțeleptul“.
2. Cf. *Ars longa vita brevis (Hippocrat)*.
3. După credința indienilor există două specii de lebede: una este cea comună, cealaltă, superioară, trăiește în rai și se ivește rar pe pământ. Pentru a ști cărei specii aparține o lebădă, i se pune dinainte o strachină care cuprinde lapte amestecat cu apă. Dacă lebăda este din specia superioară, se crede că e în stare să aleagă laptele de apă și să bea numai laptele.
4. Numele acesta înseamnă: „Cel ocrotit de Vișṇu“. Vezi p. 53, n. 1.

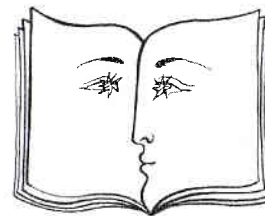
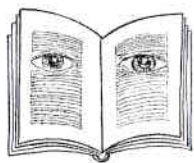
Respect pentru oameni și cărți

lor, Povestea corbilor și a bufnițelor, Pierderea agonisitei și Fapta nechibzuită. Cu ajutorul lor îi învață pe feciorii regelui. Aceștia le învățară în șase luni și deveniră așa cum spusese brahmanul. De atunci opera aceasta despre purtare, numită Panciatantra, a servit la învățarea copiilor pe pământul acesta, în scurt:

Cine învață mereu opera aceasta despre purtare sau cine o ascultă, acela niciodată nu suferă vreo înfrângere, nici chiar din partea lui Śakra¹. (6)

Aceasta-i povestea introductivă.

1. Śakra este numele lui Indra, zeul suprem în panteonul vedic.

Acum începe cartea întâia, numită *Dezbinarea prietenilor*, din care prima strofa este următoarea:

Dragostea mare și crescândă dintre leu și taur în pădure a fost distrusă de șacalul cel bârfitor și peste măsură de lacom. (1)

Iată ce se povestește:

Este în Țara de la miază-zi un oraș cu numele Mahilāropya. Acolo trăia fiul unui neguțător, cu numele Chiaburu¹. Acesta avea o avere mare, pe care o câștigase cinstit. Odată îi trecu prin minte că chiar și atunci când are cineva o avere mare, el tot trebuie să se gândească la vreun mijloc de-a câștiga bani și să-i întrebuințeze. Căci se spune:

Nu e nimic care să nu se înfăptuiască prin bani. De aceea înțeleptul să-și dea silință să dobândească avere și iar avere. (2)

Cine are avere, acela are prieteni; cine are avere, acela are rude; cine are avere, acela-i om pe lumea aceasta; cine are avere, acela-i învățat. (3)

Nu e destoinicie, nu e dărnicie, nu e pricepere, nu e artă, nu e tărie de caracter, care să nu fie lăudată la cei bogați de către cei lipsiți de avere. (4)

Pe lumea aceasta și un străin, dacă-i bogat, e socotit ca din familie; pe când cel sărac, chiar dacă e rudă, e privit ca un ne-trebnic. (5)

Din averea îngrămădită de pretutindeni izvorăsc toate înfăptuirile, cum izvorăsc râurile din munți. (6)

E respectat și cel care nu e vrednic de respect; se străbate și ceea ce nu poate fi străbătut; e lăudat și cel care nu merită laudă: aceasta-i puterea minunată a banilor. (7)

După cum simțurile sunt întregi datorită hranei, tot astfel și faptele atârnă de avere. De aceea se spune că averea poate să facă orice. (8)

Doritor de avere, omul din lumea aceasta a celor vii stă și într-un cimitir²; își părăsește pe cel care i-a dat viață, fiindcă-i sărac, și pornește în lumea largă. (9) Chiar și cei ajunși în pragul

1. În sanscrită = Vardhamānaka: „căruiua îi merge bine“.

2. Adică: „Oamenii sunt în stare să sufere grozăviile cele mai neînchipuite, numai ca să-și satisfacă lăcomia lor“.

Respect pentru oameni și cărți

bătrâneții sunt tineri, dacă au avere; pe când cei fără avere, chiar dacă se află în floarea tinereții, sunt totuși bătrâni. (10)

Iar averea se dobândește prin șase mijloace: cerșind, servind pe un rege, lucrând pământul, căpătând învățătura și făcând afaceri sau negoț. Însă dintre toate acestea cea mai de căpetenie este agonisirea averii prin negoț.

Căci se spune:

De pomană cer numai cei de pe ultima treaptă; regii, din nefericire, nu sunt darnici, se știe bine; munca câmpului suferă din pricina secetei; în calea celui care servește pe-un învățător¹ stau nenumărate piedici; din camătă se naște sărăcie, căci banii ținută în nodul de la haină trec în mâna altuia, o dată cu desfacerea lui. De aceea nu cred să fie pe pământ vreo îndeletnicire mai presus de negoț. (11)

Dintre toate mijloacele, cel mai bun pentru a dobândi avere se spune că-i negoțul; oricare altul afară de acesta e îndoielnic. (12)

Sunt șapte feluri de negoț, prin care se poate câștiga avere, și anume: comerțul cu miresme, intrarea în stăpânirea unui amanet, afaceri în numele unei tovărășii, venirea mușteriiilor cunoscuți, arătarea unui preț mincinos, cântar și greutate false și aducerea de mărfuri din altă țară. Doar se spune:

Dintre toate mărfurile, cea mai de seamă e mireasma; ce sunt aurul și celelalte pe lângă ea, când se vinde pe-un preț de o sută de ori mai mare decât acela cu care a fost cumpărată? (13)

Când o casă este pusă amanet, starostele negustorilor își slăvește zeitatea care-l ocrotește: „Dacă moare cel care a amanetat-o, îți voi aduce rugăciuni de mulțumire“. (14)

Cel din fruntea unei tovărășii, când e însărcinat cu o afacere în numele ei, cugetă vesel în inima sa: „Azi am pus mâna pe întreg pământul plin de bogății; ce-mi mai trebuie altceva?“ (15)

1. Servirea învățătorului (*guru*) are ca scop dobândirea învățăturii de la el; a servi pe-un învățător nu era un lucru tocmai ușor, din pricina asprimii și rigidității cu care erau tratați discipolii.

Când vede pe mușteriiul cunoscut și așteptat cu nerăbdare că vine la el, negustorul lacom de banii aceluia se bucură ca și cum s-ar fi născut un băiat¹. (16)

De asemenea:

Măsura când plină, când neplină, înșelarea continuă a mușteriiilor, punerea unui preț mincinos: acesta-i felul negustorului. (17)

De asemenea: Oamenii se duc departe în țară străină pentru a câștiga cu trudă îndoite și întreit, cumpărând mărfuri. (18)

După ce se gândi astfel, într-o zi prielnică își luă rămas bun de la părinți, își așeză marfa într-o căruță bună, se sui în ea și plecă spre orașul Mathura. La car avea înjugați doi tauri cu semne bune², care se numeau Saṃjīvaka și Nandaka³, și care crescuseră pe lângă casa sa. Unul din ei, acela pe care-l chema Saṃjīvaka, pe când scobora malul râului Yamunā⁴, dete peste o băltoacă plină de noroi și în cădere își scrânti un picior și rupse jugul. Când îl văzu în starea aceasta, Vardhamāna fu cuprins de o adâncă deznadejde. Cu inima înduioșată de dragoste pentru el, negustorul își întrerupse trei zile călătoria din pricina lui. Văzându-l abătut, cei din caravană îi ziseră:

— Stăpâne, de ce-ți primejduiești în felul acesta întreaga caravană pentru un taur, în pădurea asta plină de lei și de tigri? Doar se spune:

Cel cuminte să nu piardă mult pentru foarte puțin; căci adevărata învățătură este aceea care cu foarte puțin scapă mult. (19)

Auzind acestea, negustorul puse niște oameni să păzească pe Saṃjīvaka, iar el împreună cu restul caravanei plecă mai departe. Însă păzitorii, văzând că pădurea e plină de primejdii, lăsară pe Saṃjīvaka și, mergând pe urmele caravanei, o ajunseră în ziua următoare și-l mințiră pe conducător spunând: „Stăpâne, Saṃjīvaka a murit iar noi ne-am gândit că ți-a fost drag și l-am

1. Cf. Povestea introductivă, str[ofa] 3, de unde se vede că nașterea unei fete nu aduce bucurie la indieni.

2. *Semnele bune* sunt semne speciale pe frunte și pe piept sau o coadă lungă până sub genunchi etc.

3. *Saṃjīvaka*: „Cel ce trăiește împreună“; *Nandaka*: „Cel ce se bucură“.

4. Afluent al Gangelui.

Respect pentru oameni și cărți

ars¹. Auzind aceasta, stăpânul caravanei, plin de recunoștință și cu inima înduioșată de iubire, îi îndeplini toate datinile de înmormântare, slobozind un taur² și celelalte. Saṃjīvaka însă, înviorat de boarea răcoroasă și umedă ce bătea dinspre Yamunā, își adună ultimele puteri și, izbutind să se scoale, ajunse pe malul râului. Acolo, pascănd firele de iarbă fragedă și verde ca smaraldul, se făcu în câteva zile gras, mare și voinic ca taurul lui Hara³; și în fiecare zi răscolea cu coamele mușuroaiele de furnici, mugind într-una. Căci bine se spune:

Și fără pază stă cel ce-i păzit de soartă; și cel bine păzit piere, dacă-l lovește soarta; trăiește și cel neocrotit și părăsit într-o pădure și piere în casă chiar cel bine ferit. (20)

Într-una din zile un leu cu numele Piṅgalaka, înconjurat de toate sălbăticiunile pădurii, fiind chinuit de sete, se cobora pe malul râului Yamunā ca să se adape, când auzi în depărtare mugetul adânc al lui Saṃjīvaka. Atunci, foarte turburat în inima sa, își ascunse înfățișarea înspăimântată și se opri sub un smochin, în locul de ședere al celor patru cercuri. Locul de ședere al celor patru cercuri este acesta: Leul, însoțitorii leului, Kākarava și Kimvṛtta⁴. Se aflau însă doi șacali, cu numele Karaṭaka și Damanaka, fii de sfetnici, fără slujbă, care îl însoțeau totdeauna. Aceștia se sfătuiau între ei. Damanaka zise:

— Dragă Karaṭaka, stăpânul nostru Piṅgalaka se coborâse pe malul râului Yamunā pentru a bea apă. Oare din ce pricină s-a

1. Arderea ținea loc de înmormântare. Același obicei era la greci și la romani.
2. La moartea unui om rudele sale dădeau drumul unui taur să cutreiere în libertate până ce murea. Spre a fi recunoscut, i se făcea pe spate un semn și nimeni nu se atingea de taur.
3. Un taur îl poartă pe Hara (= Śiva); vezi p. 44, n. 2.
4. Cercul (scr. *mandala*) înseamnă în scrierile politice ale indienilor țara unui prinț și anume: cercul I este țara stăpânitorului, iar cercul II și cele următoare arată țările prinților înconjurători, precum și cele mai îndepărtate încă.

În *Panciatantra* însă cuvântul „cerc“ înseamnă: cercul I: regele; cercul II: miniștrii; iar cercurile III și IV (*Kākarava* și *Kimvṛtta*) supușii.

oprit, cu toate că era însetat, și de ce, luând o înfățișare războinică, deși e plin de teamă, s-a oprit aici sub smochin?

— Ce ne privește pe noi aceasta?, răspunse Karaṭaka.

Cel care caută să-și facă o îndeletnicire cu treburi care nu-l privesc, acela merge spre pierzare, ca maimuța care s-a apucat să smulgă pana de lemn. (21)

— Cum asta? întrebă Damanaka. Celălalt povesti:

